

Κορναράκης 'Ιωάννης (Όμότιμος Καθηγητής Ποιμαντικής Ψυχολογίας και Εξομολογητικής Πανεπιστημίου Αθηνών).

Η άρνηση της υπάρξεως του Θεού είναι μια κοσμοθεωρητική τοποθέτηση πολύ γνωστή. Πολλοί άνθρωποι έχουν, όπως νομίζουν, μια κατασταλαγμένη αντίληψη περί του κόσμου και της ανθρωπίνης υπάρξεως που κεντρικό χαρακτηριστικό της έχει την απόρριψη της ιδέας, ότι υπάρχει ένα ον ή μία λογική δύναμη ασυγκρίτως ανώτερη από τον άνθρωπο. Ο αθεϊσμός, όπως είναι γνωστό, έχει μια πολύ παλιά ιστορία, τόσο παλιά όσο σχεδόν και η ιστορία του κόσμου. Και είναι γεγονός ότι η πνευματική γενικά ατμόσφαιρα κάθε εποχής παίζει το ρόλο της στη κάμψη ή την ύψωση του δείκτη του βαθμού της αθεΐας. Τα θρησκευτικά, κοινωνικά, φιλοσοφικά και άλλα ιδεολογικά συστήματα και κινήματα κάθε εποχής επηρεάζουν αναλόγως τους ανθρώπους και αυξάνουν ή μειώνουν τον αριθμό των αθέων. Λ.χ. η εποχή μας με δύο από τα πολλά χαρακτηριστικά της, δηλ. την αλματώδη τεχνολογική ανάπτυξη και την εξωστρέφεια, ευνοεί αθεϊστικές αντιλήψεις, όπου υπάρχουν βέβαια προδιαθέσεις οφειλόμενες και εις άλλους λόγους.

Η τεχνολογική ανάπτυξη δημιουργεί την εντύπωση, ότι ο άνθρωπος είναι παντοδύναμος. Η συνεχής κατάκτηση από τον άνθρωπο των φυσικών δυνάμεων που κυριαρχούν στον κόσμο και ειδικότερα στο σύμπαν, ενισχύουν μέσα στο πνεύμα του την ιδέα ότι είναι ικανός για όλα. Εξ άλλου τα καταπληκτικά επιτεύγματα της επιστημονικής φαντασίας και ικανότητας του ανθρώπου δικαιώνουν σε πολλές περιπτώσεις την αισιοδοξία του για ένα μέλλον που θα ανήκει εξ ολοκλήρου στον άνθρωπο.

Συγχρόνως η ψυχολογική τάση της εξωστρέφειας προσανατολίζει τον άνθρωπο συνεχώς

πέρα από τον άνθρωπο. Η κατά τα άλλα ηρωική έξοδος του ανθρώπου αυτού στο χώρο του διαστήματος εκφράζει ψυχολογικά τη διάθεση και την τάση του ανθρώπου να απομακρύνεται από τον εαυτό του. Η απομάκρυνση και αποξένωση αυτή συντελεί στη μεταφυσική αφυδάτωση του σύγχρονου ανθρώπου που ευνοεί τη δημιουργία και ενίσχυση των αθεϊστικών αντιλήψεων.

Στους βασικούς αυτούς λόγους, την τεχνολογική δηλ. ανάπτυξη και την εξωστρέφεια, θα μπορούσε κανείς να προσθέσει και πολλούς άλλους, όπως λ.χ. την αποθέωση του Sex, τη λατρεία των υλικών αγαθών, την κρίση της ταυτότητας που βιώνει το άτομο, λόγω της μεγάλης εντάσεως και της ταχύτητας με την οποία εναλλάσσονται οι καθημερινές εμπειρίες και άλλους.

Έτσι και σήμερα οι ψυχολογικές και πνευματικές συνθήκες της ζωής ευνοούν αθεϊστικές τάσεις και αντιλήψεις και γι' αυτό σήμερα το πρόβλημα της αθεΐας είναι επίκαιρο. Και σήμερα υπάρχουν άθεοι και μάλιστα, όπως νομίζουν, με θεμελιωμένη θεωρητικά και πρακτικά την αθεΐα τους με τρόπο που δεν μπορεί κανείς να αμφισβητήσει.

Εν τούτοις, απ' ό,τι τουλάχιστον εισηγείται η ψυχολογία του βάθους, σήμερα περισσότερο από άλλοτε τίθεται σε πλήρη αμφισβήτηση η ψυχολογική βάση του αθεϊσμού. Γιατί κι' ο αθεϊσμός, σαν ψυχολογική και πνευματική έκφραση της προσωπικότητας, τοποθετείται αναπόφευκτα, ιδιαιτέρως σήμερα, κάτω από το πρίσμα του ασυνειδήτου.

* * *

Όταν αλήθεια χαρακτηρίζει κανείς την αποκάλυψη του ασυνειδήτου και της λειτουργίας του και κυρίως τη μεγάλη επίδρασή του στη ζωή της προσωπικότητας σαν επανάσταση, υπογραμμίζει ακριβώς τη δημιουργία ενός νέου καθεστώτος θεωρήσεως των προβλημάτων της ζωής του ανθρώπου. Όσο λοιπόν δεν λαμβάναμε υπ' όψη, (γιατί το αγνοούσαμε) το ασυνείδητο, τη σκοτεινή μάλιστα τόσο δραστική πλευρά της ανθρωπίνης προσωπικότητας, ορισμένα προβλήματα μας εφαινόταν πράγματι σαν καταστάσεις αμετάβλητες και παγιωμένες. Ο αθεϊσμός, εάν θεωρηθεί σαν μία τελείως συνειδητή λειτουργία της προσωπικότητας, είναι ασφαλώς κάτι πέρα για πέρα αληθινό, αφού, σύμφωνα με το κριτήριο αυτό, ό,τι είναι συνειδητό είναι και το μόνο πραγματικό.

Αλλά ατυχώς για τον αθεϊσμό, όπως και για παρόμοιες εμπειρίες και αντιλήψεις του ανθρώπου, η ανακάλυψη του ασυνειδήτου απέδειξε μέχρι σήμερα, ότι δεν είναι πάντοτε αυθεντικό και γνήσιο ό,τι βιώνει κανείς σαν συνειδητή εμπειρία. Η αποκάλυψη της λειτουργίας του ασυνειδήτου απέδειξε εσφαλμένες πολλές ιδέες μας και αντιλήψεις για βασικά προβλήματα της ζωής. Και εδώ που τα λέμε, από τη σύγχρονη αυτή επιστημονική πραγματικότητα, δεν μπορεί να εξαιρεθεί όχι μόνο ο άθεος αλλά ούτε και ο σύγχρονος χριστιανός. Γιατί, όπως φαίνεται, πολλοί από μας που νομίζουμε ότι είμαστε καλοί χριστιανοί, δεν αποκλείεται να συμπεριφερόμεθα σαν άθεοι, αφού μόνη η θεωρητική πίστη δεν κάνει τον άνθρωπο καλό χριστιανό, αν (στο κάτω-κάτω), όπως λέει και ο αδελφόθεος Ιάκωβος, «και τα δαιμόνια πιστεύουσι και φρίττουσι» (στ. 2, 19) χωρίς όμως να μπορούν να είναι και καλοί χριστιανοί.

Έτσι και ο αθεϊσμός, σε πολλές συγκεκριμένες περιπτώσεις, μπορεί να μη είναι μια γνήσια και αυθεντική εκδήλωση της προσωπικότητας. Γιατί σε κάθε περίπτωση που ακούμε ένα άνθρωπο να ισχυρίζεται, ότι είναι άθεος, πρέπει να διερωτηθούμε τι λέγει άραγε και το ασυνείδητό του. Πρόκειται περί πραγματικού αθέου η απλώς περί ενός ανθρώπου που

βασανίζεται ασυνείδητα από το θρησκευτικό πρόβλημα; Η ψυχολογία του βάθους, με τα πορίσματά της που αναφέρονται στη λειτουργία και τη δραστηριότητα του ασυνείδητου, αποδεικνύει πειστικά ότι ένας άθεος, όσο πιο μαχητικός είναι στην υποστήριξη των αντιλήψεών του, τόσο πιο έντονα προβάλλει το θρησκευτικό του προβληματισμό, δηλ. τη βαθειά μά απωθούμενη στο ασυνείδητο πίστη του.

* * *

Ο Γιούνγκ μετέφερε την αρχή της εναντιοδρομίας του Ηρακλείτου στη ψυχολογία και υπεγράμμισε ότι, όταν μία ψυχική λειτουργία η δραστηριότης φθάσει στο άκρο της, η μεταστροφή της στην αντίθετη ροή είναι η πιο πιθανή συνέχεια της πορείας της. Όσο πιο πολύ μάχεται κανείς το Θεό, κι όσο πιο πολύ υποστηρίζει, ότι δεν πιστεύει στο Θεό, τόσο πιο γρήγορα πορεύεται προς συνάντηση του Θεού. Γιατί η έντονη αθεϊστική αντίδραση δείχνει καθαρά ότι το κύριο πρόβλημα που απασχολεί το ασυνείδητο είναι το θρησκευτικό πρόβλημα. Όπως παρατηρεί ο αμερικανός ψυχολόγος Allport στο βιβλίο του «Το άτομο και η θρησκεία του», «αντιδρών τόσο βιαίως εναντίον της θρησκείας ο ένθερμος άθεος, προδίδει εις την πραγματικότητα ένα βαθύ ενδιαφέρον προς τον θρησκευτικόν τρόπον ζωής». Ο δε επίσης αμερικανός ποιμαντικοψυχολόγος Waterhouse υποστηρίζει ότι «Ως επί το πλείστον οι αντιδραστικοί άθεοι και αγνωστικιστάι είναι παραδείγματα μιας διαδικασίας επιστροφής εις τον Θεόν, η οποία κατέστη συγκεχυμένη ήδη κατά την εκκόλαψιν».

Έτσι ένας άθεος και μάλιστα μαχητικός πρέπει να αντιλαμβάνεται εύκολα, ύστερα από την αποκάλυψη της λειτουργίας του ασυνείδητου από τη ψυχολογία του βάθους, ότι ο αθεϊστικός του αγώνας δεν εκφράζει αυτά που πράγματι πιστεύει και κατά βάθος αποδέχεται άλλα στο δραματικό του διάλογο με τον «άγνωστο Θεό». Είναι γεγονός ότι ένας άθεος απορρίπτει, έστω με μία πλούσια επιχειρηματολογία, την ύπαρξη και την παρουσία του Θεού μέσα στα πλαίσια μιας δραματικής πάλης με τον εαυτό του και το Θεό. Γιατί άλλωστε είναι αλήθεια ότι, στη περίπτωση που είναι κανείς βέβαιος για κάτι που

πιστεύει, δεν αγωνίζεται με φανατισμό για να το αποδείξει. Δεν αγωνίζεται με τον τρόπο που θεμελιώνει αδιάσειστα την υποψία, ότι υποστηρίζει κάτι στο οποίο δεν πιστεύει. Κι οι πιο πολλοί άθεοι μας δίνουν κατά τρόπο πληθωρικό την υποψία ότι δεν πιστεύουν σ' αυτό που υποστηρίζουν. Η αθεΐα τους δεν είναι αυθεντική, δεν είναι αληθινή. Όταν λ.χ. οι άθεοι οργανώνουν και ιδρύουν «Λέσχη Αθέων», υπογραμμίζουν ότι θέλουν να ασχολούνται με ένα πρόβλημα που δεν το έχουν λύσει. Οι συνάξεις στη λέσχη αυτή και οι συζητήσεις τονίζουν χαρακτηριστικά, ότι ο αγώνας των αθέων είναι ένας διάλογος με το Θεό, που τους έχει τυλίξει τρυφερά στα δίχτυα της αγάπης Του.

* * *

Όταν ο Απόστολος Παύλος επήγε για πρώτη φορά στην Αθήνα, εντυπωσιάστηκε, όπως γνωρίζουμε, από το πλήθος των βωμών και των αγαλμάτων των διαφόρων θεών με τα οποία οι Αθηναίοι είχαν γεμίσει τους δρόμους της πόλεώς τους. Και ο Γερμανός βιογράφος του Παύλου Holzner, σχολιάζων στο βιβλίο του την εντύπωση αυτή του Αποστόλου των Εθνών, σημειώνει ότι την εποχή αυτή, όταν έβγαινες από ένα αθηναϊκό σπίτι, δεν εσήμαινε ότι έβγαινες στο δρόμο, αλλά ότι έμπαινες στη περιοχή ενός Θεού. Κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο και σήμερα και πάντοτε, όταν ένας άθεος βγαίνει έξω από τον εαυτό του για να πολεμήσει το Θεό, σημαίνει αυτό ότι εισέρχεται στη περιοχή του αληθινού Θεού που τον περιμένει να διαλεχθούν με αγάπη και ειρήνη.

Κατά τον ψαλμωδό, μόνο ένας άφρων, ένας άμυαλος μπορεί να ισχυρισθεί ότι δεν υπάρχει Θεός. «Είπεν άφρων εν καρδία αυτού ουκ έστι Θεός». Κάθε άλλος άνθρωπος, που παίρνει τη θέση του αθέου, προβάλλει απλώς την οξύτητα του θρησκευτικού του προβληματισμού. Δεν είναι πράγματι ένας άθεος αλλά ένας παρεξηγημένος από τον ίδιο τον εαυτό του πιστός. Η πληροφορία αυτή της ψυχολογίας του βάθους είναι ασφαλώς πολύ χρήσιμη στο σύγχρονο άθεο που θα ήθελε να επωφεληθεί καλόπιστα από τα πορίσματα της ψυχολογίας αυτής για να συνάντηση το Θεό που τόσο βαθείά παραδέχεται και πιστεύει!

Ψυχολογία και Πνευματική ζωή, Έκδ. Ορθόδοξος Κυψέλη

<http://eatheia.blogspot.com/2010/09/blog-post.html>